

vykazuje trvalé přežívání řady stepních prvků včetně některých starosedlých druhů rýhovaná (*Helicopsis striata*). Pokud se vyskytují lesní plži, patří obvykle několika málo druhům vázaným více nebo méně na světlé suché porosty. Náročnější lesní druhy, třeba většína zástupců čel. závoznatkovitých — *Clausiliidae* (*Macrogastera* sp. div., *Bulgarica cana*, *Ruthenica filigrana*), mnohé z čel. zemounovitých — *Zonitidae* (*Aegopsis*, *Aegopinella nitens*, *Oxychilus depressus*, *Vitrea diaphana* a *V. subrimata*) i hlemýžďovitých — *Helicidae* s. lat. (*Petasina*, *Isognomostoma*, *Causa*, *Helicodonta*) v takových okresech obvykle nejsou zastoupené.

Tento stav, opětovně potvrzovaný všude v oblasti suchého termofytika, naznačuje, že v řadě výrazně xerothermních krajin střední Evropy neprobíhal postglaciální vývoj podle běžně uznávaného schématu, nýbrž zde došlo jednak k přežívání stepních prvků, jednak k potlačení expanze druhů vázaných na zapojené svěží lesy. Obvykle jde o oblasti, které byly již v první polovině holocénu obsazeny a kultivovány prvními rolníky od počátků neolitu a později již trvale osídleny zemědělským lidem mladších kultur. Z toho lze vyvodit, že neolitická kolonizace zastihla v těchto územích ještě zbytky stepí z počátků holocénu, které nejen ochránila před dalším postupem lesa, ale i podstatně rozšířila, takže přestaly vyhovovat lesním druhům a v řadě případů tvořily i překážku jejich šíření (Pálava, západní křídlo Českého středohoří).

Stanovištní diferenciace terestrických souvrství

Rašelinisté a limnické sedimenty, které jsou dodnes hlavním zdrojem rostlinných fosilií, především pylu, leží převážně v plochých krajinách, jako jsou roviny severní Evropy, různé pánve, deprese nebo i náhor-

ní plošiny v Evropě střední — v Čechách zejména na zbytcích starých zarovnaných povrchů v hršbetních úsecích pohraničních pohorí (Krušné a Jizerské hory, Krkonoše, šumavské Pláně). Naproti tomu terestrické sedimenty obsahující fosilie (zkameněliny, zbytky organismů) vystupují v nejružnějších polohách od údolních niv přes svahy nejrozmanitějších sklonů a orientací až po skalnaté vrcholy a náhorní plošiny. Tomu odpovídá vysoká diverzita sedimentů, půd i jejich fosilií obřezující daleko větší škálu stanovišť než rašeliny a limnické uloženy. Sedimenty a jejich fauna na dně stinného lesnatého údolí vypadají zcela jinak než fauna a výplň jeskyně nebo převisu na skalní stepi při horní hraně svahu obráceného k jihu. Pěnovce sice obvykle leží na úpatí svahů, obsahují však množství ulit splavených z výše položených míst v okolí. Výpověď různě položených vrstevních sledů proto obřezí — zejména v členitých krajinách — celou pestrost prostředí zahrnující nejen místní průměrný stav (matrix), nýbrž i stanovištní extrém, které v dané krajině tvoří plošky (patches) nápadně odlišné od svého okolí. Sedimenty a půdy obřezují teplotní a vlhkostní poměry v době svého vzniku. Mimořádný význam má metabolismus CaCO_3 , tj. procesy druhotného odvápnování, migrace a opětného srážení uhličitanu vápenatého v průběhu času. Doklady poskytují stavba ložisek pěnovců, vápnité nebo odvápněné půdy, jakož i horizonty sypkých sintrů — pěnítců v jeskyních a převiscích krasových oblastí.

Uvedená kritéria poskytují ve vzájemné kombinaci podrobný obraz vývoje podnebí a vegetace v jednotlivých regionech, který zachycuje množství detailů těžko odvoditelných z pylových rozborů, i když základní rysy vývoje zůstávají obdobné. Oba přístupy se tak vhodně doplňují, i když poznatky z terestrických a karbonátových sérií přinesly celou řadu nových pohledů do pole-
dové historie.

Nejvýznamnější z nich poskytl podrobný výzkum stavby pěnovcových ložisek a pěnítcových horizontů v jeskyních a převiscích, neboť názorně obřezí zejména výkyvy vlhkosti, předtím obvykle odhadované ze změn vegetace nebo kolísání hladiny jezer. Týká se to především intenzity a délky jednotlivých fází včetně hromadění svahového materiálu nebo vývoje odvápněných půd. Klíčovou roli přitom sehrály poznatky z pěnovcového ložiska ve Wittlingenu v Bavorsku (Seitz 1951), které Klaus-Dieter Jäger porovnal s doklady z mnoha dalších středoevropských ložisek, kde se opakoval podobný obraz. Výsledkem byl návrh úpravy dosud běžného členění holocénu v tom smyslu, že pojem subboreál by se vztáhl jen na výrazně suchou oscilaci s nevyrovnaným podnebí odpovídající mladší až pozdní době bronzové (1 400–700 př. n. l.), zatímco často diskutovaná starší část tohoto období by spolu s mladší polovinou klasického atlantiku byla vylčena jako samostatná fáze s názvem epiatlantik (Jäger 1969). Odpovídala by tak mladšímu úseku klimatického optima, zatímco zlom klimatu v subboreálu by již představoval zahájení klimaticky méně příznivého mladšího holocénu. Tento návrh se při členění terestrických a karbonátových souvrství středoevropského holocénu lépe osvědčil než přiřazení k jednotlivým fázím klasické, původně severské škály (Žák a kol. 2001). Jako schůdné řešení popsanych rozdílů se jeví rozlišení dvou facií (vývoj — charakter horniny daný prostředím jejího vzniku) holocénu střední Evropy: 1. limnicko-organické založené především na pylových rozbo-rech a 2. terestricko-karbonátové, v níž rozhodujícími kritérii jsou typy sedimentů a půd včetně živočišných fosilií, především měkkýšů a obratlovců, často v korelaci s pravěkými kulturami (Ložek, Cílek 2003). Dosud povšechný obraz polekové střední Evropy tak získává mnohem podrobnější a rozmanitější náplň.

Ceny Živy za rok 2004 uděleny

Ludmila Krupková

Již poosmé se v prostorách klasicistní vily Lanna v Praze-Bubenci konalo slavnostní předání cen časopisu Živa za nejlepší články uplynulého ročníku. Tradice pokračuje a přítomnost vzácných hostů podtrhla význam, který si tato událost za dobu svého trvání vydobyla. Kromě jiných byli přítomni současný předseda Akademie věd ČR prof. RNDr. Václav Pačes, DrSc., bývalá předsedkyně AV ČR prof. RNDr. Helena Illnerová, DrSc., prorektor pro vnější vztahy Univerzity Karlovy doc. PhDr. Michal Šobr, CSc., děkan Přírodovědecké fakulty UK v Praze a zároveň předseda redakční rady Živy prof. RNDr. Pavel Kovář, CSc., zástupci politické obce v čele se senátorem Jaromírem Štětinou a též zástupci médií. Výše jmenovaní hosté postupně předali autorům jejich ocenění:

Purkyňova cena

Ivan Horáček, Vojen Ložek: *Ledová doba z pohledu zoologa I., II.* (Živa 1,2/2004)

Zvláštní ocenění

Oldřich Fejfar: *Nové doklady o vzniku ptáků I.-IV.* (Živa 1-4/2004)

Magdalena Chumchalová: *Z historie botanické a entomologické vědecké ilustrace* (Živa 1-6/2003 a 1-6/2004)

Cena Živy (autoři do 25 let)

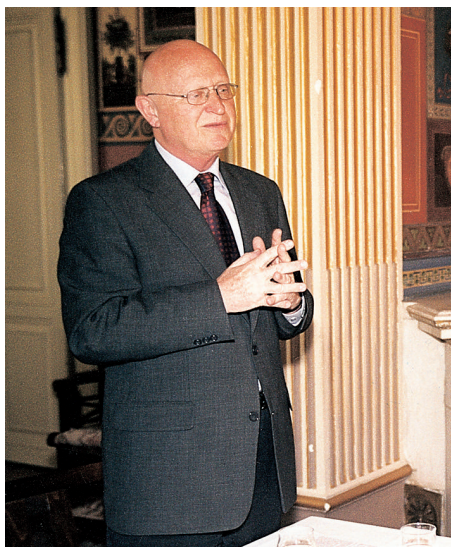
Martina Drdaková: *Sýc rousný — úspěšný drub imišních holín* (Živa 3/2004)

Cena Živy (25–30 let)

Alena Pazderová: *Vrabec domácí a jeho reakce na predátora* (Živa 6/2004)

Cena Antonína Friče (čtenářská anketa)

Oldřich Fejfar: *Nové doklady o vzniku ptáků I.-IV.* (Živa 1-4/2004)

O významu časopisu Živa a o jeho budoucnosti hovořil na slavnostním předávání cen ve vile Lanna nový předseda Akademie věd ČR V. Pačes (vlevo nahoře) ♦ Vyznamenání autoři nejlepších článků za rok 2004: zleva V. Ložek, M. Chumchalová, A. Pazderová a O. Fejfar (zbyvajících dva autoři se nemohli slavnostního aktu zúčastnit) ♦ Ocenění předávali významní hosté (zleva): vedoucí nakladatelství Academia J. Zykánová, prorektor UK pro vnější vztahy M. Šobr, členka Akademické rady AV ČR a bývalá předsedkyně AV ČR H. Illnerová, předseda redakční rady Živy, děkan Přírodovědecké fakulty UK v Praze P. Kovář (obr. uprostřed) ♦ Senátor J. Štětina (vpravo) při předávání jedné z cen, kterou získal O. Fejfar za seriál o vývoji ptáků (dole). Všechny snímky B. Orlikové

Stejně jako v předešlých letech i letos předcházelo slavnostnímu aktu pečlivé zvažování a následné hlasování členů redakční rady a redakce. Jde totiž o to, jaké by měly být vlastnosti ukázkového populárně naučného příspěvku. Bez ohledu na kategorii, do níž jsou příspěvky řazeny, by takový článek měl splňovat především nároky na srozumitelnost textu a s tím spojenou dobrou stylistickou a gramatickou úroveň, obsahovou preciznost vycházející nejlépe z vlastních pozorování, v neposlední řadě i kvalitní dokumentační přílohu. Je samozřejmé, že články nejsou vždy publikovány přesně v té podobě, v jaké byly do redakce dodány. Na jejich zpracování se podílejí redaktori i redakční rada formou recenzních posudků, jazykových doporučení ve spolupráci s autorem. Důležitá je i konečná grafická úprava, která citlivě zakomponuje obrazovou dokumentaci tak, aby vhodně doplnila text příspěvku a přitom neodpoutala pozornost od obsahu článku. Přesto je základem hodnotný původní text s jasně vyjádřeným obsahem. Tato kritéria splňuje každoročně více příspěvků než jen ty, které nakonec ocenění získaly.

Hlasování o jednotlivých cenách v redakční radě je vždy bouřlivé, předem se diskutuje o mnoha adeptech. I v letošním roce se do užšího výběru dostalo v každé kategorii hned několik článků. Definitivní rozhodnutí padlo až po sečení hlasů při tajném hlasování. Tak se např. při rozhodování o udělení Purkyňovy ceny zvažovaly kromě jiných i příspěvky: Švihlík krutiklas — pozoruhodný druh květeny ČR (Živa 5/2004), Zpráva o stavu pryskyřníku velkého (6/2004), Genetické manipulace: nová

éra výzkumu hmyzu (3/2004), O způsobech rozmnožování amazonských žab (5/2004) ad. Cena Živy v kategorii autorů 25–30 let měla také několik dalších kandidátů. V úvahu připadal např. článek Fascinující svět podkorního hmyzu (2/2004), který za vítězem zůstal o pouhé dva hlasy, Rozmnožování hořavky duhové (6/2004) nebo Český kras — stanovení úrovně znečištěného prostředí pomocí lišejníků (3/2004). O Ceně Živy v kategorii autorů do 25 let se rozhodovalo zejména mezi vítězným příspěvkem a články Průzkum měkkýšů na hradě Lukově po 50 letech (6/2004), O kutilce z botanické zahrady UK v Praze (3/2004) nebo Lesy mírného pásu v jižním Chile (2/2004). Obě studentské ceny (Cena Živy) jsou honorovány finanční částkou z Nadace Živa ve výši 10 000 Kč.

Závěrem bych chtěla poděkovat těm, kteří se zúčastnili ankety o nejlepší článek

(Cena A. Friče) a poslali nám svůj hlas. Ve čtenářské anketě byly zmiňovány podobné typy na vítězný článek, jako při rozhodování v redakční radě. Kromě vítězného seriálu O. Fejfara se líbil i seriál o entomologické ilustraci, dále články: O způsobech rozmnožování amazonských žab, Rozmnožování hořavky duhové nebo Dilema asijských oslů a Naši savci na počátku 21. století. Ze všech anketních lístků (i elektronicky zaslanych) jsme vylosovali pět čtenářů, kteří získávají výpravnou publikaci nakladatelství Academia Nezapomenutelná místa světa (autor Steve Davey). Na tento knižní dar se mohou těšit: paní Václava Konečná, Kuks; paní Blanka Lichovníková, Raduň; pan Jindřich Pořiz, Chlumeck nad Cidlinou; pan Oldřich Rakovec, Praha; pan Jiří Šírek, Kojetín. Všem oceněným autorům blahopřejeme a čtenářům děkujeme za stálou přízeň časopisu Živa.